

El romànic més brillant de la història

Frontal dit de *Martinet*, de mitjan segle XII. Era a l'ermita de Lles, a Martinet (Cerdanya). El Worcester Art Museum de Massachusetts (Estats Units), el va adquirir l'any 1934.

Més de cent obres mestres de l'època més brillant de l'art romànic, procedents de diversos museus, de figures en pedra a objectes policromats, quedaran exposades al Museu Nacional d'Art de Catalunya durant dos mesos i mig. Totes les peces pertanyen al segle XII.

La valuosa marededéu occitana en fusta de l'ermita de Vauclair, a l'Alvèrnia, una de les joies del romànic, no s'exhibeix a la seva capella, situada tres quilòmetres fora vila, sinó a l'església del poble, Santa Fe de Malompize, per raons de seguretat.

És una de les verges negres més conegudes del cristianisme i és tan valuosa, i d'efecte tan majestuós, amb els seus plecs de la capa, la trona i un nen Jesús també majestuós, que, per raons de seguretat, a més d'haver-li fet abandonar ca seva, on hi han deixat una còpia feta en resina, l'han envoltada amb una vitrina de seguretat.

La fe dels pelegrins, que cada any, durant el mes de setembre,

s'arriben a l'ermita per venerar-la, cosa que han fet durant segles i segles, hauria pogut ser superada en qualsevol moment per la fe comercial dels qui subministren peces antigues als antiquaris o col·leccionistes, i per això el trasllat a un lloc més segur semblava del tot aconsellable.

Timpà de *Cabestany*, de Santa Maria de Cabestany, al Rosselló. Segona meitat del segle XII. És una de les grans obres mestres atribuïdes al Mestre de Cabestany.

Però els qui aquests quatre mesos vinents vagin fins al departament del Cantal i s'aturin a Malompize per contemplar aquesta escultura del segle XII s'enfilaran per les parets del temple: en serà absent. No, les mesures de seguretat no han pas fallat. Durant els quatre mesos vinents, concretament del 29 de febrer al 18 de maig, la marededéu negra s'exhibirà a Barcelona, en concret al Museu Nacional d'Art de Catalunya.

L'escultura farà costat a obres d'art que mai no han eixit d'estranquis del seu espai cristià original, però també a obres que van anar a parar a mans de col·leccionistes i museus per camins diversos, des del de l'espoli –atès que, en molts casos, les esglésies, esglesioles o monestirs havien quedat abandonats– fins al de la corrupció del rector del poble, que es venia objectes de culte com si fossin de la seva propietat.

La marededéu negra formarà part de l'exposició "El Romànic i la Mediterrània. Catalunya, Tolosa i Pisa (1120-1180)" que organitza el MNAC, en coproducció amb la Sociedad Estatal de Conmemoraciones Culturales i amb el suport del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya, i que té com a comissaris Manuel Castiñeiras i Jordi Camps, conservadors de la col·lecció d'art romànic del MNAC.

Algunes de les peces exhibides hauran de fer un viatge de tornada, pràcticament. Així, un frontal dit de *Martinet*, que va eixir de l'ermita de Lles, al poble cerdà

de Martinet, vindrà dels Estats Units, en concret del Worcester Art Museum, a Massachusetts. En aquest centre hi va aparèixer l'any 1934.

“Cal destacar –diuen els dos comissaris– el retorn des dels Estats Units, com a préstec per a l'exposició, d'aquest frontal de Martinet.”

L'exposició anirà dedicada a una de les etapes més espectaculars i admirades del romànic: el segle XII a l'occident mediterrani. Serà, pensen els dos comissaris, una ocasió única per a veure reunides un centenar d'obres mestres de característiques diverses que avui es troben disperses a museus d'Occitània, la Toscana, Anglaterra i els Estats Units.

Així, s'hi podran admirar escultures de la catedral de Pisa, dels monuments de Tolosa de Llenguadoc i de la portada de Sant Pere de Rodes, i obra del Mestre de Cabestany, “per recrear un món –diuen els comissaris– que va impulsar grans empreses constructives, inspirades, en part, en l'antiguitat clàssica”.

L'exposició s'enriquirà amb la recreació en 3D de la magnífica portada del monestir de Santa Maria de Ripoll, projecte encapçalat per la Universitat Politècnica de Catalunya, en col·laboració amb el Consell Nacional de la Recerca de Pisa, projecte que compta amb el suport del Departament d'Innovació Universitats i Empresa.

El MNAC, que conserva la col·lecció de pintura romànica més important, emprèn amb aquesta gran exposició el projecte de presentar el moment de plena maduresa de l'art romànic, una època en què es creà a Europa un nou paisatge monumental.

El segle XII, a la Mediterrània occidental, és una època de grans construccions i importants reformes. Aquest fenomen té un dels nuclis creatius a

TOULOUSE, MUSÉE DES AUGUSTINS
Capitell i imposta del claustre de la catedral de Saint-Étienne, a Tolosa. De principi del XII.

la Toscana, amb la construcció de la catedral de Pisa.

L'exposició analitzarà les relacions artístiques que s'establiren aleshores entre Barcelona i els comtats catalans, Tolosa i el Llenguadoc i Pisa i la Toscana.

A la Mediterrània occidental, el segle XII és també, recorden els dos comissaris, un moment de desclosa de l'escultura. Claustres i portades embelleixen catedrals i monestirs, canòniques i parròquies, en un inesgotable nombre de projectes escultòrics que es nodreixen de la vitalitat mediterrània i que s'obren al record omnipresent de l'antiguitat romana.

El Mestre de Cabestany. En aquest context, sorgeix la figura del Mestre de Cabestany, el taller del qual deixà una estela d'obres mestres localitzades des de Navarra fins a la Toscana.

Del Mestre de Cabestany, una de les personalitats més notables

de l'Europa del moment, podrà contemplar-se a l'exposició un important conjunt de peces, entre les quals es troba el Timpà de Cabestany, una de les seves grans obres mestres.

La figura extraordinària del Mestre de Cabestany serveix per a exemplificar els viatges que realitzaven els mestres escultors, que podien treballar de l'una ribera de la Mediterrània a l'altra.

A Catalunya, la portada de Ripoll o els relleus de la catedral de Vic, reunits, virtualment o no, excepcionalment per a l'exposició, són exemples d'aquest renovat impuls artístic.

El Mestre de Cabestany és una hipòtesi artístic-biogràfica que té només 60 anys. És fill de la intuïció de l'historiador de l'art Josep Gudiol. A partir d'unes primeres atribucions, es va anar construint un corpus que just ara es comença a qüestionar. Així, Xavier Barral i Altet i l'italià Francesco Gandolfo han exposat molts dubtes sobre l'obra del misteriós artista.

Barral ha estat contundent: “La història vinculada al Mestre de Cabestany no és més que un muntatge intel·lectual del segle XX.” Tanmateix, diu Antonio Milone al catàleg de l'exposició, encara no s'ha formulat cap contratesi que pugui tombar la hipòtesi formulada per Gudiol l'any 1944.

Entre les obres que s'exhibiran sobresurten les escultures de figures en pedra (elements de pòrtics i claustres) i els objectes policromats (estàtues, elements d'altars, objectes d'art sumptuari), que donen idea d'un romànic vibrant de color, un món imbuït de les formes de l'antiguitat romana. Algunes són fragments de monuments fonamentals de l'època, com ara les catedrals de Pisa, o Saint-Étienne de Tolosa.

Dovella de Santa Maria de Ripoll. Segon terç del XII.

Marededéu de Vauclair, a Malompize (Alvèrnia). Segona meitat del XII.

Relleu de l'abadia de la Grassa (1157-1167). Pertany al Museu de l'Aude. Majestat Batlló. Catalunya, mitjan segle XII. Donació d'Enric Batlló i Batlló a la Diputació de Barcelona, feta el 1914. Santcrist de Sant Serni, de Tolosa de Llenguadoc. Segle XII. Capella de la Santa Creu de la basilica de Sant Serni.

Aquesta mostra és la primera gran exposició d'art romànic que el MNAC organitza des que fou inaugurat, l'any 2004, i posa un colofó als actes de celebració del centenari de la Mis-

sió arqueològico-jurídica a la franja d'Aragó organitzada per l'Institut d'Estudis Catalans el 1907, que va significar el descobriment de la pintura mural a Catalunya. En el catàleg de

l'exposició, hi participaran destacats experts internacionals en aquest període històrico-artístic tan fructífer.

Lluís Bonada

Trossos i mossos

Alfons Llorenç

Traspàs

El nostre poble considerava nefast l'any bixest: "Traspàs d'any, mal averany." El mes de febrer, *februarius*, ja era un més perillós per als romans, el de les febres i de les expiacions, *februa*; el mes de la purificació per tal d'assegurar la fecunditat i el retorn de la vida. Per a nosaltres també era maleït: "Febreret el curt, pitjor que el turc." I si, damunt, se li afegia un dia que pertorba l'ordre sagrat establert pels déus del temps... De fet, es creia que portava mala ventura i s'aconsellava ajornar els afers més fonamentals de la vida com ara casar-se –"any de traspàs, no et casis pas"– o procrear –"any de mal embaràs". Així mateix es creia poc favorable a facilitar el viure de les gents; se li atribuïen males collites de blat i de vi –"ni bóta ni sedàs"–, amb la qual cosa, l'"any de traspàs, la fam al cabàs"; la llengua advertia: "Any de traspàs, no el vulgues pas, ni ell ni el que li ve al detràs."

Els anys de traspàs han estat mal vistos, temuts, des de sempre.

Els romans tampoc no veien amb bons ulls això d'ajustar el calendari a l'any natural cada quatre anys. Tement disgustar els déus, en afegir un dia d'origen no diví, no li van donar nom ni numeral. Juli Cèsar va decretar el subterfugi de doblar el 24 de febrer, el "dies sextum ante calendas martius" –dia sisè abans de les calendes de març (l'1 de març)–, de manera que el seu bessó va ser el "dies bis sextum ante calendas martius". D'aquí ve *bixest*, de "dies bis sextus", dos sisens, l'altre sisè. L'Església Catòlica encara segueix aquesta norma juliana: duplica el 24 i els sants es commemoren un dia més tard. De fet, litúrgicament, el 29 de febrer encara és un tabú; més que un 29, seria un doble 28. Els calendaris de pagesos ho recullen: "24 de febrer, dia afegit per ser any bixest". Feia por el 29 i els vells deien que anaven solts eixams de diables. I no era gens estrany: aqueix dia crea anys de 366 dies, amb dos sisos apocalíptics i demoníacs.